

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

T.a.v. Minister Staghouwer

Postbus 20401

2500 EK Den Haag

Zeist, 25 juli 2022

Ons kenmerk: 22012-01

Geachte minister Staghouwer,

We staan gezamenlijk voor enorme opgaven om de agrarische productie weer in balans te brengen met de grote uitdagingen op het gebied van biodiversiteit, landschap, verminderen broeikasgassen, klimaatadaptatie en bodem-, water- en luchtkwaliteit. Wij delen uw analyse dat het doel en de opgaven waar we voor staan duidelijk zijn. Deze opgaven kunnen bovendien alleen gerealiseerd worden als boeren een eerlijke prijs ontvangen voor duurzame producten. Uw woorden daarover in de kabinetsbrief zijn een verademing na het decennialang vooruitschuiven van noodzakelijke keuzes.

De natuur- en milieuorganisaties, Greenpeace NL, LandschappenNL, Milieudefensie, Natuurmonumenten, Natuur & Milieu, de Natuur- en Milieufederaties, SoortenNL, Vogelbescherming Nederland en het Wereld Natuur Fonds hebben concrete aanbevelingen om invulling te geven aan perspectief voor een toekomstbestendige landbouw en boeren in Nederland.

Het perspectief van een toekomstbestendige landbouw

De transitie naar een duurzaam landbouw- en voedselsysteem is zowel in ecologisch, sociaal en economisch opzicht urgent en noodzakelijk. Een systeem dat gezond voedsel produceert, bijdraagt aan een levende bodem, natuur beschermt en herstelt en bovendien een leefgebied voor gezonde populaties vlinders, bijen en vogels is. Waar boeren produceren binnen de ecologische grenzen en een goed inkomen kunnen verdienen met duurzame producten en het leveren van maatschappelijke diensten. Een systeem waarin externe productiemiddelen zoals chemische bestrijdingsmiddelen en kunstmest zijn vervangen door natuurlijke oplossingen. Een systeem waarin Nederland niet méér mest produceert dan we op het land kunnen benutten. Waarin koeien nog in de wei staan en gras eten. Waarin varkens en kippen zo veel mogelijk restproducten eten uit de voedingsindustrie die niet geschikt zijn voor menselijke consumptie. Een landbouwsysteem waarin er niet langer natuurvernietiging en mensenrechtenschendingen plaatsvinden in landen als Brazilië voor de teelt van

soja voor het Nederlands veevoer. Een systeem gestoeld op plantaardige productie voor humane consumptie, waarin we minder dierlijke eiwitten consumeren. Met daardoor een veehouderij die in balans is met de beschikbare hoeveelheid grond en reststoffen, en die bijdraagt aan het beperken van de opwarming van de aarde met 1,5 graad. Het Planbureau voor de Leefomgeving heeft berekend¹ dat dit voor klimaat alleen al minimaal een krimp van 30% vraagt. Dit is ook een landbouwsysteem wat bijdraagt aan beleidsmatige afspraken: zoals volledig doelbereik van de Vogel- en Habitatrichtlijn in 2050, waarin de achteruitgang van de meest kwetsbare habitats is veranderd in herstel en onze wateren in 2027 van goede kwaliteit zijn.

Dit betekent dat we afscheid nemen van het landbouwsysteem dat alleen op technische maatregelen stuurde, met intensivering en schaalvergroting tot gevolg. We moeten de huidige situatie aangrijpen om het landbouwsysteem om te vormen van een oorzaak van natuur- en klimaatproblematiek, naar een oplossing daarvoor. Een integrale aanpak van de opgaven rondom stikstof, klimaat, water en natuurherstel biedt de kans om tot een ontwerp van het landelijk gebied te komen waarbij landbouwbedrijven bovendien een onmisbare rol hebben, gewaardeerd en beloond worden en niet keer op keer op (en over) de grenzen van het systeem balanceren. Of we deze oplossingsrichting gezamenlijk gaan verwezenlijken hangt af van de keuzes die nu worden gemaakt en uitgevoerd. Vanaf vandaag. Het kan!

Onze aanbevelingen

Onze aanbevelingen omvatten diverse punten die u met onmiddellijke ingang zouden helpen om de doelen te verwezenlijken, terwijl duidelijkheid wordt gegeven aan de agrarische sector, bedrijfsleven en samenleving.

1. Stimuleer de omslag naar ecologische landbouw.

- a) Afwaardering van gronden, grondbank en landschapsgronden hebben de potentie om een diversiteit aan ecologische landbouwmodellen te ondersteunen, zoals voedselbossen, extensieve grasteelt, plantaardige eiwitteelt of strokenteelt, mits die wens in budget en beleid wordt vastgelegd. Daarom is het nodig dat gedefinieerd wordt waarnaartoe omgeschakeld dient te worden. Zo kan ecologische landbouw (bijvoorbeeld biologische en agro-ecologische landbouw) als uitgangspunt genomen worden.
- b) De afwaardering naar landschapsgrond is daarnaast een effectieve wijze om integrale overgangszones te realiseren rondom Natura 2000-gebieden. Landschapsgrond moet strenge bemestingsnormen, eisen voor extensivering en een verbod op het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen kennen. Afwaardering is een goed middel om de eigenaar te compenseren voor het opbrengstverlies.
- c) Zonder scherpe sturing op het budget bestemd voor extensivering, is er een wezenlijk risico dat een werkelijke omslag in de landbouw uitblijft. Er dient voldoende budget te worden gereserveerd voor extensiveren.
- d) Verplaatsing van bestaande bedrijven draagt niet bij aan bijvoorbeeld de klimaatopgave of het tegengaan van wereldwijde ontbossing voor de productie van veevoer. Als bedrijven verplaatst worden dan is nog steeds een omslag naar natuurinclusieve landbouw voor een bedrijf noodzakelijk.
- e) Eenzijdige focus op technische stalmaatregelen jaagt boeren enkel op kosten en biedt geen eerlijk perspectief. Die investering moeten boeren vaak terugverdienen met nog meer vee, nog hogere productie. Daardoor ontstaat het risico van een lock-in; de mogelijkheid om meer integrale maatregelen te nemen wordt beperkt en de kans op vervroegde afschrijving is groot wanneer klimaat- of stikstofdoelstellingen alsnog niet worden gehaald. Ze zijn vaak niet integraal en leveren minder op dan verwacht. Investeer alleen (financiële) steun (via het Transitiefonds) aan integrale maatregelen waarbij geen afwenteling op andere opgaven ten aanzien van klimaat, water en natuur plaatsvindt.
- f) Een landbouw die in balans met de omgeving opereert vraagt een afbouwpad voor het gebruik van schadelijke inputs, zoals kunstmest, bestrijdingsmiddelen en geïmporteerd veevoer. De kosten van deze externe inputs reflecteren op dit moment niet de maatschappelijke kosten van vervuiling en blijven

¹ [Quickscan van twee beleidspakketten voor het vervolg van de structurele aanpak stikstof](#) (september 2021)

daardoor te aantrekkelijk om te gebruiken in de agrarische bedrijfsvoering. Ze passen echter niet in een toekomstbestendige duurzame landbouw. Onderzoek wijst bovendien uit dat boeren met lage externe inputs (zoals voer, kunstmest en bestrijdingsmiddelen) vaak betere bedrijfseconomische resultaten behalen: de top 25 procent duurzaamste melkveehouders behaalden betere economische prestaties dan de overige 75 procent². Dit is echter nog een nichemarkt. Een oplossing is een (geleidelijke) heffing op schadelijke inputs, zoals kunstmest en bestrijdingsmiddelen. Bijvoorbeeld een heffing naar Deens model op de meest schadelijke bestrijdingsmiddelen waarbij de opbrengsten worden terug gesluisd naar (in dit geval) biologische boeren. Een andere mogelijkheid is de opbrengsten van de heffing ten goede te laten komen aan een Plantgezondheidsfonds, dat beschikbaar gesteld kan worden als vangnet voor risico's voor die boeren die deze bestrijdingsmiddelen niet meer gebruiken.

- g) Daarnaast is een positieve en langdurige stimulans voor goede praktijken belangrijk. Nationaal en provinciaal kunnen afspraken over extensivering, grondgebondenheid, weidegang, gebruik van bestrijdingsmiddelen, agrarisch natuur- en landschapsbeheer, pacht en grondgebruik langjarig worden vastgelegd. Wij vragen u boeren hierover ondernemerszekerheid te bieden bijvoorbeeld via ondersteuning van en tijdens het transitieproces (kennis, financieel) en met aantrekkelijke langjarige regelingen voor het leveren van publieke diensten (bijvoorbeeld zoals nu in de Ooijpolder gebeurt voor landschapsbeheer).

2. Maatschappelijke middelen vragen om maatschappelijke effectiviteit.

Als maatschappij gaan we grofweg 32 miljard euro investeren in het landelijk gebied. Deze investering is het waard, mits deze maatschappelijk rendeert. Wij benadrukken de noodzaak om de uitdagingen op het gebied van klimaat, biodiversiteit, milieu, natuur en landschap in samenhang aan te pakken. Vrijblijvendheid in het meekoppelen van opgaven mag niet het uitgangspunt zijn.

- a) Daarnaast bepleiten we een voornemen om de samenhang in de aanpak ook voor de toekomst te borgen. Toekomstig beleid op het gebied van bijvoorbeeld mest, pacht, het finale Nationaal Strategisch Plan, natuurherstel of landschap moet elkaar versterken en zeker niet tegenwerken. Het is noodzakelijk dat samenhang getoetst en geborgd wordt tussen alle beleidsprogramma's, wetgeving en de bijbehorende doelen.
- b) Tegelijkertijd moeten we uitspreken dat er voor piekbelasters geen ruimte meer is. Van deze uitstoters mogen we een snelle omslag vragen. Dit geeft ruimte in de gebiedsprocessen en de formulering van de definitieve reductiedoelstellingen.

3. Laat voorlopers niet in de steek.

Boeren die zich op dit moment al inzetten voor een integrale oplossingsrichting, bijvoorbeeld door natuurinclusief of agro-ecologisch ondernemerschap, succesvol weidevogel- en natuurbeheer of een biologische bedrijfsvoering mogen niet ontmoedigd worden en zijn essentieel als rolmodel en kennismakelaar voor alle boeren die de omslag nog moeten maken de komende jaren. Deze boeren kunnen onevenredig hard geraakt worden als niet bij voorbaat duidelijk wordt gemaakt dat hun koers een voorbeeld voor de hele landbouwsector is. Veel boeren zien de noodzaak voor verandering of laten elke dag al zien dat het ook anders kan. Een voorbeeld is het onlangs gepubliceerde 'Groenboerenplan', van diverse boerenorganisaties.³

Wij stellen voor een 'immuniteitsverklaring' te geven aan boeren die aan de doelstellingen van het kabinet voldoen of daar concreet naar op weg gaan (zie punt 1.a). De overheid moet ervoor kiezen om dergelijke koplopers te ontzien en nauw te betrekken bij de vormgeving van de transitie.

² [Betere economische prestaties bij duurzame bedrijfsvoering?](#)

³ ['Groenboerenplan' aangeboden aan ministers Staghouwer en Van der Wal - Toekomstboeren](#)

4. Een gezamenlijke opdracht vraagt een bijdrage van iedereen.

De Tweede Kamer heeft met grote meerderheid ingestemd met de motie Thijssen c.s. (33576-292) over een onderzoek naar hoe banken, leveranciers en afnemers met langlopende contracten zijn te verplichten tot een bail-in die een substantieel aandeel in de transitiekosten draagt. Het ministerie van LNV dient daarom een actieve rol te spelen bij het in kaart brengen van ketenafspraken die kansrijk zijn voor zowel de maatschappelijke opgaven als voor het inkomen van de boer. Vervolgens vraagt dit van uw ministerie het opstellen van juridisch afdwingbare ketenafspraken. Immers, we willen dat de landbouwtransitie waar mogelijk privaat gefinancierd gaat worden, zodat het publiek geld uit het NPLG zo effectief mogelijk gebruikt gaat worden voor hetgeen wat echt niet privaat kan.

- a) Eén mogelijkheid om die bail-in te verwezenlijken is door onzekerheden weg te nemen bij omschakeling: financiering en afnamezekerheid. Banken, afnemers, retail en horeca nemen nu vaak nauwelijks een rol in voorkeursbeleid voor ecologische landbouwbedrijven. Afnemers die een stop of wachtlijst hanteren, banken die niet willen financieren, retail en horeca zonder ambitiepad om inkoop van natuurinclusieve producten te vergroten. Vrijwillige afspraken en sturende maatregelen kunnen naast elkaar bestaan. Bijvoorbeeld door een concreet tijdspad voor een percentage aan biologische productie vast te leggen, heffingen en belastingen op niet-duurzame inkoop te formuleren of beloningen te stapelen. Daarnaast kan worden verwacht van ketenpartijen dat zij zich actief inspannen om emissies in de keten te reduceren, bijvoorbeeld door het hebben en uitvoeren van een 'Paris-proof' klimaatplan en zich te committeren aan het mede-verwezenlijken van de omslag naar gezonde en duurzame eetpatronen.
- b) Door 'stapeling van beloning' kunnen financiële krachten worden gebundeld en wordt schonere landbouw gestimuleerd. Het gaat uit van het principe dat partijen die baat hebben bij een duurzame voedselketen, boeren gericht gaan belonen voor duurzame ontwikkeling. Waterschappen, zorgverzekeraars, banken, supermarkten, de voedselindustrie etc. hebben allemaal in enige mate belang bij verandering naar een ecologisch voedselsysteem met minder dieren. Zij zouden de boer op passende wijze moeten belonen voor duurzamere productie. Een stapeling van beloning van publieke en private middelen vraagt om het formuleren van eenduidige indicatoren (KPI's) en drempelwaarden waarop overheid en samenleving hun beloningen kunnen richten.
- c) Vanuit Brussel wordt lidstaten sinds december 2021 via de GMO-verordening (art. 210 bis) de ruimte geboden om een niet-vrijblijvende bijdrage van ketenpartijen (zoals veevoederbedrijven, groothandels, supermarkten en banken) te vragen aan natuur-, landschap-, water- dierenwelzijns- en klimaatdoelstellingen en boeren hiervoor verplicht te belonen met een hogere prijs. Op deze manier wordt de inkomenspositie van de natuurvriendelijke boer versterkt; een ambitie die ook is terug te lezen in het Regeerakkoord. Wij zien dit als een belangrijke stap om boeren daadwerkelijk perspectief te bieden en eerlijk te belonen voor natuurvriendelijke producten. Bovendien leveren ketenpartijen hiermee een eerlijke bijdrage aan de noodzakelijke transitie in de landbouw zonder dat het de concurrentiepositie schaadt of mededingingswetgeving overtreedt. Het verder uitwerken van de mogelijkheden en het optimaal benutten van de kansen die deze GMO-verordening hiertoe biedt, zou dan ook hoge prioriteit moeten krijgen. Immers geeft het boeren perspectief waar zij in de toekomst ook hun brood mee kunnen verdienen. Daarbij dient voorkomen te worden dat het initiatief op een vrijblijvende wijze alleen bij ketenpartijen gelegd wordt, omdat dit zal leiden tot vertraging. Om de publieke middelen uit het NPLG zo effectief mogelijk uit te geven moet namelijk eerst in kaart gebracht worden wat privaat gefinancierd kan worden en daarvoor is inzicht nodig in de financiële impact van ketenafspraken. Wat niet privaat gefinancierd kan worden, kan dan vervolgens publiek gefinancierd worden uit het NPLG.
- d) Ook de consument moet verantwoordelijkheid gaan nemen. Om de omslag in de landbouw te realiseren, zullen Nederlanders meer plantaardig en minder (-70%) dierlijke eiwitten moeten consumeren. Dit eetpatroon is niet alleen duurzamer, maar ook gezonder. De overheid heeft een actieve rol om de duurzame keuze, ook de logische keuze te maken voor de consument via prijsstellingsbeleid en voorlichting. Omarm als kabinet het 'Boer tot Bord'-doel van 25% biologische landbouw ook als doel voor de consumptie

in 2030. Neem het voortouw in het stimuleren van een gezond en duurzaam eetpatroon en kom met een alomvattend pakket aan maatregelen, waaronder beperkingen op reclame voor vlees en zuivel, het stimuleren van plantaardige eiwitconsumptie, een duurzaam, meer plantaardig inkoopbeleid van overheidsinstellingen, het doorvoeren van 0% btw op groente, noten en fruit en het invoeren van een eerlijke prijs voor vlees en zuivel (gedifferentieerd naar productiemethode), waardoor boeren in staat gesteld worden om met minder vee en minder negatieve effecten op natuur en milieu een goed inkomen te verdienen.

Onze aanbevelingen omvatten diverse punten die u met onmiddellijke ingang zouden helpen om de doelen te verwezenlijken, terwijl duidelijkheid wordt gegeven aan de agrarische sector, bedrijfsleven en samenleving. Om perspectief te bieden zijn vier elementen dus van cruciaal belang:

1. Stimuleer de omslag naar ecologische landbouw
2. Zorg dat middelen en aanpak óók echt tellen voor klimaat, biodiversiteit, milieu en landschap
3. Laat voorlopers niet in de steek
4. Verwacht een echte bijdrage van keten en consument

Namens GreenpeaceNL, LandschappenNL, Milieudefensie, Natuurmonumenten, Natuur & Milieu, de Natuur- en Milieufederaties, SoortenNL en Vogelbescherming Nederland.

Met vriendelijke groet,

Kirsten Schuijt

CEO Wereld Natuur Fonds